

Type of Article (Review Article)

A Qualitative Sociological Study Of Domestic Violence Manifestations Among Married Couples In The Metropolis Of Tabriz

Ali Moradi: Department of Sociology, Kha.C., Islamic Azad University, khalkhal, Iran.

***Morteza Farajian:** Department of Sociology, PaM.C., Islamic Azad University, Pars Abad Moghan, Iran.

Eghbale Azizkhani: Department of Sociology, Kha.C., Islamic Azad University, khalkhal, Iran.

Article Info

Received: 2025/06/15
Accepted: 2025/09/06
pp. 114-123

Keywords:

Domestic Violence
Tabriz
Socioeconomic Status
Cultural Capital
Family

Abstract

The aim of this study is to identify, analyze, and typologize the manifestations of domestic violence among married individuals residing in the metropolis of Tabriz. The research employed a qualitative methodology based on grounded theory. Data were collected through document analysis and in-depth exploratory interviews with 30 married participants, selected via purposive-theoretical sampling using the snowball technique. Data analysis was conducted through the constant comparative method across three coding stages: open, axial, and selective coding. The findings revealed that domestic violence manifests in physical, health-related, psychological, verbal, economic, social, sexual, cultural, and legal forms. Causal conditions such as socioeconomic status, addiction, cultural capital, age differences, virtual spaces, neurological disorders, secrecy, self-esteem, communication skills, depression, frustration, mistrust, retaliatory behaviors, lack of self-control, legitimization of violence, and women's submissiveness contributed to the emergence of violence. Contextual conditions, including patriarchal attitudes, lack of support for women, poverty, and the enculturation of violence, as well as intervening conditions such as male dominance and authoritarianism, spousal stereotypes, gender discrimination, and family power structures, played significant roles in the reproduction of domestic violence.

Citation: Moradi, Ali. Farajian, Morteza. Azizkhani, Eghbale. (2025). A Qualitative Sociological Study Of Domestic Violence Manifestations Among Married Couples In The Metropolis Of Tabriz. *Journal Of Socio-Cultural Changes*, 22, Special Issue 1; (Serial No. 87): 114-123.

DOI:

*Corresponding Author: Morteza Farajian

E-mail Address: farajian58@gmail.com

Tel: +989149053840

Extended Abstract

Introduction

Violence is a deeply rooted phenomenon in human history, manifesting in diverse forms and intensities. While historically, the focus was predominantly on physical violence, contemporary research recognizes its psychological, emotional, economic, and social dimensions. Domestic violence, in particular, is a major social harm threatening not only individual victims but also family foundations and societal well-being. As the primary social institution, the family is expected to provide a safe and peaceful environment; however, when it becomes a site of violence, it can reproduce aggression and insecurity. The World Health Organization defines violence as the intentional use of physical force or power, or the threat thereof, against others, leading to outcomes ranging from psychological and social harm to death. Thus, domestic violence encompasses not only physical harm but also verbal, psychological, economic, and sexual abuse. Evidence from East Azerbaijan province, especially the metropolis of Tabriz, indicates a rising number of domestic violence cases, signaling concern for judicial and social institutions. In this context, a scientific investigation of patterns and mechanisms of domestic violence among married couples is essential to gain deeper insight and inform effective policy and interventions. Accordingly, the central research question is: What are the patterns and processes of domestic violence among Tabriz couples, and which factors influence its occurrence? It is assumed that these manifestations emerge from the interaction of causal, contextual, and moderating factors, with significant individual and social consequences.

Methodology

This study employed a qualitative grounded theory approach to identify and analyze domestic violence manifestations among married couples in Tabriz. Given the limitations of existing theories and the necessity to develop a contextually appropriate model, this approach was considered most suitable. The study population comprised married couples in Tabriz, selected through purposive–theoretical sampling with the snowball technique. Initially, individuals with experiences of domestic violence were identified and, with their consent, participated in in-depth interviews. Subsequently, new participants were recruited via referrals to achieve theoretical saturation. Data were collected through 30 in-depth interviews, conducted by same-gender interviewers to ensure participants' comfort and confidentiality, with recording or note-taking. Data analysis followed three coding stages: open, axial, and selective coding, with iterative comparison and review to extract categories and relationships. To enhance validity and reliability, member checking was conducted, themes were evaluated by three independent reviewers, and semantic unit agreement was assessed by six sociology PhD students. The final Cohen's kappa coefficient was 0.82, indicating high reliability.

Results And Discussion

Analysis of in-depth interviews revealed that domestic violence among married couples in Tabriz manifests as a multidimensional and systemic phenomenon, arising from the complex interplay of individual, familial, and societal factors. The study identified 189 initial categories, organized into six interconnected axes: manifestations of domestic violence (physical, psychological, emotional, verbal, economic, social, sexual, cultural, and legal forms), causal conditions (addiction, age differences, depression, poor communication skills, mistrust, and socioeconomic challenges), contextual conditions (patriarchal attitudes, poverty, emotional instability, and lack of public education), intervening conditions (male dominance, gender stereotypes, and family power structures), strategies (perpetuation of violence, learned violent behaviors, and role incompatibility), and consequences (anxiety, depression, reduced self-esteem, emotional coldness, emotional divorce, and harm to children). The central phenomenon, conceptualized as a "coerced bond," integrates all axes, illustrating that domestic violence is not an isolated occurrence but the outcome of interdependent factors operating at multiple levels. Low socioeconomic status, addiction, age differences, depression, poor communication skills, and mistrust, combined with contextual elements such as patriarchal norms, poverty, emotional instability, and insufficient public education, reinforce the likelihood of violence, while intervening factors including family power structures, male dominance, and gender stereotypes shape its form and intensity. These dynamics lead to strategies that perpetuate the cycle of violence and exacerbate role incompatibility, resulting in consequences that extend beyond individuals—such as anxiety, depression, diminished self-esteem, and emotional divorce—to undermine family foundations and facilitate the reproduction of violence in society. Overall, domestic violence among Tabriz couples emerges as a self-reinforcing, systemic, and multidimensional phenomenon, emphasizing the urgent need for preventive policy measures, public education, enhanced social support, and structural reforms addressing cultural and gender norms as essential prerequisites for its mitigation.

نوع مقاله (علمی-مروری)

مطالعه کیفی جامعه‌شناختی شیوه‌های بروز خشونت خانگی در میان زوجین ساکن کلان‌شهر تبریز

علی مرادی: گروه جامعه‌شناسی، واحد خلیخال، دانشگاه آزاد اسلامی، خلیخال، ایران.
*مرتضی فرجیان: گروه جامعه‌شناسی، واحد پارس‌آباد مغان، دانشگاه آزاد اسلامی، پارس‌آباد مغان، ایران.
اقباله عزیزخانی: گروه جامعه‌شناسی، واحد خلیخال، دانشگاه آزاد اسلامی، خلیخال، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵ شماره صفحات: ۱۱۴-۱۲۳	هدف این پژوهش شناسایی، تحلیل و سبک‌شناسی شیوه‌های بروز خشونت خانگی در میان متأهلین ساکن کلان‌شهر تبریز است. روش تحقیق کیفی برمبنای گزند تئوری است. داده‌ها از طریق مطالعه اسناد و مصاحبه‌های عمیق اکتشافی با ۳۰ نفر از افراد متأهل گردآوری شد. و نمونه‌ها به روش نمونه‌گیری هدف‌مند-نظری به شیوه گلوله‌برفی، صورت گرفت. تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از روش مقایسه مستمر ۳ مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی بهره گرفته شد. یافته‌ها نشان داد خشونت خانگی در اشکال جسمی، بهداشتی، روانی، کلامی، اقتصادی، اجتماعی، جنسی، فرهنگی و حقوقی بروز می‌یابد. شرایط علی همچون پایگاه اجتماعی-اقتصادی، اعتیاد، سرمایه فرهنگی، اختلاف سنی، فضای مجازی، بیماری‌های عصبی، پنهانکاری، عزت نفس، مهارت‌های ارتباطی، افسردگی، ناکامی، بدگمانی، رفتار تلافی‌جویانه، عدم کنترل خویشتن، مشروعیت خشونت و سرسپردگی زنان در بروز خشونت مؤثر بودند. شرایط زمینه‌ای نظیر نگرش مردسالارانه، عدم حمایت از زنان، فقر و فرهنگ‌پذیری خشونت و نیز شرایط مداخله‌گر مانند تحکم و فرادستی مردان، قالب‌های کلیشه‌ای همسران، تبعیض جنسی و ساختار قدرت در خانواده، نقش مهمی در بازتولید خشونت ایفاء کردند.
واژگان کلیدی: خشونت خانگی تبریز پایگاه اجتماعی سرمایه فرهنگی خانواده	
استناد: مرادی، علی. فرجیان، مرتضی. عزیزخانی، اقباله. (۱۴۰۴). مطالعه کیفی جامعه‌شناختی شیوه‌های بروز خشونت خانگی در میان زوجین ساکن کلان‌شهر تبریز. فصلنامه تغییرات اجتماعی-فرهنگی، دوره ۲۲، ویژه‌نامه، شماره ۱؛ (پیاپی ۸۷)، ۱۱۴-۱۲۳.	

DOI:

*نویسنده مسئول: مرتضی فرجیان

آدرس پست الکترونیک: farajian58@gmail.com

تلفن: ۰۹۱۴۹۰۵۳۸۴۰

مقدمه

خشونت پدیده‌ای ریشه‌دار در جوامع انسانی است که در اشکال متنوع و با شدت‌های متفاوت نمود می‌یابد. اگرچه ریشه‌ی واژه خشونت از معنای «زور» و «اعمال قدرت»، گرفته شده و در ابتدا بیش از همه به بُعد فیزیکی آن توجه می‌شد، اما امروزه ابعاد روانی، عاطفی، اقتصادی و اجتماعی آن نیز در کنار خشونت جسمی مورد سنا سایی و تحلیل قرار گرفته‌اند (قنبری‌پناه، برناک، ۱۴۰۳: ۴۶). از میان اشکال مختلف خشونت، خشونت خانگی یکی از مهمترین آسیب‌های اجتماعی محسوب می‌شود که پیامدهای آن نه تنها فرد قربانی بلکه بنیان خانواده و در سطحی وسیع‌تر، سلامت اجتماعی جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، انتظار می‌رود محیطی برای امنیت، آرامش و رشد اعضا باشد، اما هنگامی که به عرصه‌ای برای اعمال خشونت تبدیل می‌شود، می‌تواند کانون تولید ناامنی و بازتولید پرخاشگری در جامعه گردد (رشاد، ۱۴۰۱: ۷۶-۶۶). تعریف سازمان بهداشت جهانی از خشونت، آن را به «استفاده عمدی از نیرو یا قدرت فیزیکی یا تهدید علیه دیگران»، مرتبط می‌داند که می‌تواند آثار جسمی، روانی، اجتماعی یا حتی مرگ به‌همراه داشته باشد (سلطانی، شعاعی، ۱۴۰۴: ۱۱۱). این تبیین نشان می‌دهد خشونت خانگی صرفاً به آسیب‌های جسمی محدود نیست بلکه شکل‌های پنهان‌تر مانند خشونت کلامی، روانی، اقتصادی و جنسی نیز می‌تواند قربانیان را درگیر سازد (میرزایی، محمدی، فیض‌اللهی، ۱۳۹۹: ۲۸۵). براساس آمارهای رسمی و گزارش‌های محلی، در استان آذربایجان شرقی و به‌ویژه کلان‌شهر تبریز، میزان پرونده‌های مرتبط با خشونت خانگی در حال افزایش است؛ به‌گونه‌ای که دستگاه‌های قضایی و نهادهای پیشگیری از وقوع جرم بارها نسبت به روند نگران‌کننده آن هشدار داده‌اند. در چنین شرایطی، مطالعه و واکاوی علمی شیوه‌های بروز خشونت خانگی در میان زوجین نه تنها برای شناخت بهتر ابعاد این مسئله ضروری است، بلکه می‌تواند مبنای تدوین سیاست‌ها و مداخلات کارآمد اجتماعی قرار گیرد. به‌طور خاص، اهمیت این تحقیق در آن است که با تمرکز بر زمینه‌های محلی و اجتماعی خاص تبریز، تلاش دارد به فهم عمیق‌تری از مکانیسم‌ها و الگوهای بروز خشونت خانوادگی دست یابد. پرسش تحقیق چنین بیان می‌شود که - شیوه‌های بروز خشونت خانگی در میان زوجین ساکن کلان‌شهر تبریز شامل چه الگوها، مکانیسم‌ها و فرایندهایی است؟ فرض بر آن است که شیوه‌های بروز خشونت خانگی در میان زوجین ساکن کلان‌شهر تبریز تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل علی، عوامل زمینه‌ای و عوامل تعدیل‌کننده شکل می‌گیرد؛ این پدیده دارای یک محور هسته‌ای است که فرایند خشونت را سازمان‌دهی می‌کند و در نهایت پیامدهایی قابل توجه برای افراد و جامعه مورد مطالعه به‌همراه دارد.

پیشینه تحقیق

مرادی، فرجیان و عزیزخانی (۱۴۰۳)، به تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر بروز خشونت خانگی در بین زوجین ساکن در کلان‌شهر تبریز پرداخته‌اند. و با بهره‌گیری از رویکرد پیمایشی نشان دادند که متغیرهای اجتماعی، فرهنگی و فردی در شکل‌گیری و گسترش خشونت خانگی نقش تعیین‌کننده دارند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که عواملی چون پایگاه اجتماعی-اقتصادی، اعتیاد، سرمایه فرهنگی، اختلاف سنی، فضای مجازی، بیماری‌های روانی و پنهان کاری از جمله مهمترین متغیرهایی هستند که با اشکال مختلف خشونت خانگی پیوند معنادار دارند. به‌طور خاص، این عوامل در قالب یک مدل تبیینی قادرند بخش مهمی از تغییرات مربوط به شیوه‌های بروز خشونت خانگی را توضیح دهند و بدین ترتیب می‌توانند مبنای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی در این حوزه قرار گیرند (مرادی، فرجیان، عزیزخانی، ۱۴۰۳: ۱۴۱-۱۱۶). کاظمی و قاسمی (۱۴۰۲)، با رویکرد جامعه‌شناختی به بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت خانگی علیه زنان در شهرستان کرج پرداخته‌اند. در این مطالعه، خشونت خانوادگی به‌عنوان شایع‌ترین شکل خشونت علیه زنان که پیامدهای گسترده اجتماعی، روانی و اقتصادی دارد، مورد واکاوی قرار گرفته است. با اتکاء بر نظریه‌های مختلف به تحلیل ابعاد مختلف خشونت علیه زنان پرداخته و نشان داده‌اند که خشونت روانی و اقتصادی بیشترین بسامد را در میان زنان مورد مطالعه داشته و خشونت جسمی در رتبه پایین‌تری قرار گرفته است. یافته‌ها همچنین بیانگر آن است که ویژگی‌هایی مانند وضعیت اشتغال زنان و سطح تحصیلات مردان در تشدید یا کاهش انواع خشونت نقش قابل توجهی دارند. در عین حال، پایگاه اقتصادی خانواده ارتباط معناداری با خشونت خانگی نشان داده است. نتایج این پژوهش ضرورت توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی خشونت و اتخاذ سیاست‌های پیشگیرانه

در این زمینه را برجسته می‌سازد (کاظمی، قاسمی، ۱۴۰۲: ۱۶۳-۱۳۱). لی^۱ (۲۰۲۴)، در یک مطالعه کیفی به واکاوی تغییر، تداوم و تشدید خشونت خانگی علیه زنان در دوره‌های پیش و پس از جدایی پرداخته است. این پژوهش با تحلیل روایت‌های زنان طلاق‌گرفته نشان می‌دهد که هرچند برخی اشکال خشونت نظیر خشونت فیزیکی پس از جدایی کاهش یافته‌اند، اما انواع دیگری مانند تعقیب، خشونت اقتصادی و به‌ویژه بهره‌گیری ابزاری از فرزندان شدت بیشتری پیدا کرده است. یافته‌ها آشکار می‌سازد که خشونت پس از جدایی بیش‌ازپیش به صورت غیر فیزیکی و در قالب سازوکارهای کنترل و سلطه بروز می‌کند و ریشه در ساختارهای پدرسالارانه و مناسبات قدرت دارد. وی بر این اساس تأکید می‌کند که مداخلات حمایتی و خدمات سلامت، نظام قضایی و نهادهای آموزشی باید به پویایی‌های خشونت در بستر جدایی توجه ویژه داشته باشند و راهکارهایی برای کاهش تداوم آن ارائه دهند (Li, 2024: 1446-1468). مک‌گین^۲، تیلور^۳ و مک‌کالگان^۴ (۲۰۱۹)، در یک پژوهش کیفی به واریسی دیدگاه‌های بازماندگان خشونت خانگی نسبت به برنامه‌های تغییر رفتار مرتکبان خشونت پرداخته‌اند. این مطالعه با بهره‌گیری از مصاحبه‌های عمیق با زنانی که شریک یا همسر سابق آن‌ها دوره‌های اصلاح رفتار را گذرانده بودند، انجام شد. یافته‌ها نشان‌داد که تغییر در رفتار مرتکبان در یک طیف قرار می‌گیرد؛ از تغییرات چشمگیر و مثبت تا تردید نسبت به اثربخشی، و حتی تغییرات مضر. بازماندگان بر این باور بودند که برنامه‌های سنتی آموزشی-روانی به تنهایی نمی‌توانند تضمین‌کننده تغییر پایدار باشند و نیازمند بازنگری جدی هستند. نتایج تحقیق بر ضرورت تمرکز بر ایمنی و سلامت روانی بازماندگان و کودکان در ارزیابی این برنامه‌ها تأکید دارد و خاطر نشان می‌سازد که تمرکز صرف بر رفتار مرتکبان، موجب فاصله گرفتن این مداخلات از رسالت اصلی آن‌ها یعنی بخشی از پاسخ یکپارچه به خشونت خانگی می‌شود (McGinn, Taylor, 2019: 1-27).

ادبیات و مبانی نظری

خشونت خانوادگی پدیده‌ای پیچیده و چندبعدی است که در رشته‌های مختلف علوم اجتماعی و انسانی از منظرهای گوناگون مورد بررسی قرار گرفته است. نظریه‌های جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و فمینیستی هر یک تلاش کرده‌اند عوامل و ریشه‌های خشونت در خانواده را تبیین کنند (مقبلی، مرادی، ۱۴۰۲: ۱۰۲). از منظر کارکردگرایی، خانواده نهادی اجتماعی است که نقش‌ها و وظایف اعضا را تعریف و تنظیم می‌کند. تالکوت پارسونز^۵، خانواده را براساس تقسیم نقش‌های جنسیتی می‌بیند؛ جایی که مرد به‌عنوان نان‌آور و زن به‌عنوان مدیر داخلی ایفای نقش می‌کند (مهدوی‌زرگر، ۱۴۰۲: ۶۸). از دیدگاه او، خشونت می‌تواند کارکردی برای حفظ تعادل و بقای خانواده داشته باشد، هرچند در شرایط تغییرات اجتماعی و صنعتی شدن، تضعیف خانواده گسترده و شکل‌گیری خانواده هسته‌ای به افزایش تعارض‌ها و خشونت منجر می‌شود (قادری، ۱۴۰۰: ۷۶). در رویکرد تعارض و نظریه‌های انتقادی، خشونت محصول روابط نابرابر قدرت است. سوزان استاین‌متز^۶ و دونالد هایز^۷، بر این باورند که سلطه مردانه و نابرابری اقتصادی و اجتماعی بستر اصلی خشونت علیه زنان را تشکیل می‌دهد (اسمعیلی، ۱۴۰۳: ۹۹). دیدگاه‌های فمینیستی نیز خشونت خانگی را نتیجه ساختارهای پدرسالارانه و بازتولید نابرابری‌های جنسیتی می‌دانند (بشارتی، ۱۴۰۳: ۵۵). از این منظر، خشونت نه صرفاً یک رفتار فردی، بلکه انعکاس روابط سلطه در سطح اجتماعی است (کارآموز، ۱۴۰۳: ۳۶). پیر بوردیو^۸، با طرح مفهوم خشونت نمادین نشان می‌دهد که چگونه سلطه مردانه درونی شده و حتی توسط زنان نیز بازتولید می‌شود؛ به‌گونه‌ای که نابرابری و تبعیت، طبیعی و بدیهی جلوه می‌کند (حیدری، ۱۴۰۰: ۳۵-۳۴). نظریه‌های یادگیری اجتماعی و روان‌شناختی به نقش تجربه و مشاهده در بازتولید خشونت توجه دارند. آلبرت باندورا^۹، نشان داد که رفتارهای خشونت‌آمیز می‌توانند از طریق مشاهده و تقویت آموخته شوند (گل‌گوش، ۱۴۰۴: ۸۲). از این دیدگاه، کودکی که در معرض

^۱ Carrie K. W. Li

^۲ Tony McGinn

^۳ Brian Taylor

^۴ Mary Mccolgan

^۵ Talcott Parsons

^۶ Susan Steinmetz

^۷ Donald Hayes

^۸ Pierre Bourdieu

^۹ Albert Bandura

خشونت خانوادگی قرار دارد، احتمال بیشتری دارد که در آینده به خشونت متوسل شود. همچنین نظریه ناکامی-پرخاشگری آلبرت کوهن^{۱۰}، بیان می‌کند که فشارهای اقتصادی، بیکاری و ناکامی‌های اجتماعی، افراد را به خشونت سوق می‌دهد (شربتیان، دانش، طوافی، ۱۳۹۶: ۴۳). در رویکرد کُنش متقابل نمادین و تفسیرگرایی، خشونت حاصل معانی و تفاسیری است که افراد در تعاملات روزمره خود می‌سازند. جرج هربرت مید^{۱۱} و هربرت بلومر^{۱۲}، بر این باورند که انسان‌ها براساس تفسیر خود از موقعیت عمل می‌کنند و در شرایط تنش و عاطفه شدید ممکن است خشونت را به‌عنوان رفتاری قابل توجه به‌کار گیرند (دیویس، ۱۳۹۵: ۷۶-۶۶). همچنین نظریه «احساس اجحاف»؛ خشونت را واکنشی به تبعیض‌ها و نابرابری‌های ادراک‌شده می‌داند (بگرضایی، ۱۳۹۸: ۱۴۸). ازسوی دیگر، نظریه‌های تلفیقی مانند دیدگاه ویلیام گود^{۱۳}، تلاش کرده‌اند عوامل خرد و کلان را باهم ترکیب کنند. گود، باتأکید بر اختلال در کارکرد خانواده، خشونت را نتیجه نابسامانی در نقش‌ها و توزیع منابع می‌داند. به‌زعم او، هرچه دسترس فرد به منابع قدرت بیشتر باشد، نیاز کمتری به خشونت برای اعمال نفوذ خواهد داشت (چابکی‌نژاد، ۱۴۰۰: ۲۸). به‌طورخاص خشونت خانگی را نمی‌توان تنها ناشی از ویژگی‌های فردی یا خانوادگی دانست، بلکه باید آن را در بستر گسترده‌تر روابط اجتماعی، نابرابری‌های جنسیتی، فرایندهای جامعه‌پذیری و ساختارهای فرهنگی و اقتصادی تبیین کرد. این چارچوب نظری چندبعدی، امکان درک عمیق‌تر از سازوکارهای خشونت خانوادگی و بروز آن در روابط زوجین را فراهم می‌آورد.

مواد و روش تحقیق

این پژوهش باهدف شناسایی و تحلیل خشونت خانگی در میان زوجین ساکن کلان‌شهر تبریز انجام شد و از رویکرد نظریه داده‌بنیاد^{۱۴}، برای تحلیل داده‌های کیفی بهره گرفت. این روش امکان استخراج الگوها و نظریه‌های واقعی مبتنی بر مشاهدات میدانی را فراهم می‌سازد و به‌دلیل محدودیت نظریه‌های موجود در زمینه خشونت خانگی و نیاز به تولید مدل‌های مرتبط با واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی، مناسب‌ترین گزینه برای این مطالعه محسوب شد. جامعه موردبررسی شامل افراد متأهل ساکن کلان‌شهر تبریز بود. نمونه‌ها به روش هدف‌مند-نظری و با شیوه گلوله‌برفی انتخاب شدند. در این فرایند، ابتدا افراد دارای تجربه خشونت خانگی شناسایی و پس از کسب رضایت، مصاحبه شدند و سپس از طریق معرفی شرکت‌کنندگان اولیه، افراد جدیدی وارد مطالعه شدند تا به اشباع نظری دست پیدا کنیم. این روش امکان تمرکز بر تجربیات واقعی و شناسایی نمونه‌های کمتر قابل دسترس را فراهم ساخت. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق روایی با ۳۰ نفر جمع‌آوری شد. برای افزایش اعتماد و راحتی مشارکت‌کنندگان، مصاحبه‌ها توسط پرسشگر هم‌جنس انجام گرفت و ضبط صوتی یا یادداشت‌برداری هم‌زمان استفاده شد. این رویکرد امکان تحلیل دقیق محتوای گفت‌وگو و حفظ حریم شخصی شرکت‌کنندگان را فراهم کرد. تحلیل داده‌ها با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی موردبررسی قرار گرفتند. پژوهشگر با تحلیل مکرر اطلاعات، مقوله‌ها و روابط میان آن‌ها را استخراج کرد تا به مرحله اشباع نظری برسد؛ یعنی زمانی که داده‌های جدیدی برای شکل‌دهی مقوله‌های مستقل یا توسعه مفاهیم موجود به‌دست نمی‌آید. برای افزایش صحت و پایایی داده‌ها، ابتدا بازبینی نهایی مصاحبه‌ها با مشارکت‌کنندگان انجام شد تا تطابق نتایج با تجربیات واقعی تأیید شود. همچنین تم‌های استخراج شده توسط ۳ داور مستقل موردارزیابی قرار گرفت و ۴ مصاحبه به ۶ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی داده شد تا واحدهای معنایی به‌طور مستقل استخراج شوند. نتایج تحلیل با آزمون کاپا سنجیده شد و ضریب توافق ۰.۸۲ درصد به‌دست آمد که نشان‌دهنده استحکام و اعتبار بالای داده‌ها بود.

بحث و یافته‌های تحقیق

در این بخش، مصاحبه‌ها با رویکرد نظریه داده‌بنیاد تحلیل شد تا شیوه‌ها، عوامل و زمینه‌های خشونت خانگی شناسایی و مدل نظری مربوط تدوین شود. تحلیل‌ها با کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام گرفت.

^{۱۰} Albert Cohen

^{۱۱} George Herbert Mead

^{۱۲} Herbert Blumer

^{۱۳} William J. Goode

^{۱۴} Grounded Theory

کدگذاری باز، نخستین مرحله از روش نظریه داده‌بنیاد است که پس از انجام اولین مصاحبه‌ها آغاز می‌شود و شامل نسبت‌دادن کدهای مفهومی و مقوله‌ای به کوچک‌ترین واحد معنادار متن است. این مرحله پایه مفهوم‌سازی در نظریه داده‌بنیاد محسوب می‌شود و پراکندگی داده‌ها را متمرکز کرده و به آن‌ها قوت معنایی می‌بخشد. در پژوهش حاضر، مقوله‌ها از واحدهای معنادار استخراج‌شده از مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته با ۳۰ مشارکت‌کننده انتزاع شد برپایه (جدول ۱). فرایند کار شامل ۳ مرحله بود: اول، داده‌ها به‌صورت آزاد جمع‌آوری و گزاره‌های دقیق استخراج شد؛ دوم، به هر گزاره کدهای حرفی و رقمی اختصاص یافت که شامل نوع مصاحبه (IN)، جنسیت (F برای زن، M برای مرد)، دو حرف اول شغل، دو حرف اول تحصیلات و عدد آخر سن مشارکت‌کننده بود؛ سوم، گزاره‌ها براساس مضامین و مفاهیم برچسب مفهومی خوردند و طیف‌های مفهومی شکل گرفتند تا مقوله‌ها استخراج شوند.

جدول ۱. تدوین فرایند کدگذاری باز- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

ردیف	گزاره (روایت)	کدها	مقوله (سطح اول)
۱	وقتی باهم مشاخره می‌کنیم و من هم تلاش می‌کنم حرف‌هایم را بگویم و در مقابلش کم نیاورم، چاقو را برمی‌دارد و به طرف من حمله می‌کند.	IN-F-KH-SIK-31	حمله یا چاقو (۱، ۲، ۳، ۴)
۲	تازه نامزد شده بودیم، من جلوی در بابائینا ایستاده بودم... با کمربندش می‌زدن طوری که تمام اعضای دلم زخم می‌شود.	IN-F-KH-DIP-21	سلبی، لگد، شمشق یا کمربند، پنهان کردن از خانواده (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۳	سر هر چیز ساده عصبانی می‌شود... سرم را آقدر به دیوار کوبید که بیخوش شدم.	IN-F-BH-LS-29	کشیدن مو، حقه گرفتن، سر بیخوش کردن، تهنیت زدن (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۴	سر دعوی هزینه‌های عروسی همش سرگرفت می‌زدن... فحش و تازرا می‌گفت.	IN-M-KAR-FOG-35	سرگرفت زدن، قطع ارتباط یا خانواده اجبار به عدم ارتباط، فحش و تازرا (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۵	سردایی بابا بود... با سیم کابل من‌زدن، گاز می‌گرفت، موهایم را با فیچی برید.	IN-F-AZ-LS-32	اعتداء، کوبیدن بدن، گاز گرفتن، کشیدن دست و پاها، نیشگون، پرت وسایل، بریدن مو یا فیچی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۶	وقتی نامزد شدیم دانشجو بودم... بروهایم را با فیچی برید تا توانم دانشگاه بروم.	IN-M-KAR-LS-38	جولوگری از تحصیل، توهین، تعقیب کنترل گوشی، بریدن ابروها (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۷	وقتی خانه خسته هوش با ذهن و روحم بازی می‌کند... سوپون دارم.	IN-M-KAR-LS-24	بازی ذهنی، حق زدن، کنترل گوشی، قهر، سکوت، نگاه خشک، خودخواهی، سوپون (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۸	با خواهرش همکلاسی بودیم... مرا مجبور می‌کند خانه را تمیز کنم.	IN-F-KH-SIK-26	ناراحت کردن، تازرا، تحقیر اندام، مقایسه اجبار به کار خانه، تبلیغ، ایرادگیری مداوم (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۹	یا بچه‌هایم با عصبانیت صحبت می‌کنند... مرا تهدید کرد که به شکمت می‌زنم.	IN-M-AZ-DIP-44	عصبانیت، فریاد، هل دادن، تهدید یا وسیله تیز، زورگویی، تحمیل حرف خود (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۰	احضالی ستی من ۱۴ سال است... نفقه نمی‌دهد، اجازه نمی‌دهد من کار کنم، تنگ می‌زند و بیرون می‌اندازد.	IN-F-BAZ-DIP-40	خساست مالی، ندانن پول و نفقه، عدم اجازه کار، تنگ زدن، انداختن بیرون خانه (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۱	درآمد من کافی نیست... هزینه‌های مالی را تحمیل می‌کند و انتظار و لخرچی دارد.	IN-M-BAZ-EB-33	ولخرچی، اعمال فشار مالی، تحمیل خواسته‌ها فراتر از درآمد (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۲	اولایل انشایی میریان بودم... رابطه جنسی نخواست، زورگویی جنسی و تحقیر جنسی تجربه کردم.	IN-F-KH-VAK-37	زور گفتن در رابطه جنسی، رابطه جنسی نخواست، تحقیر جنسی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۳	همه چیز را دروغ گفته بودم... خانواده‌اش در پوشش و ارتباطات محدود می‌کنند.	IN-F-FOG-KAR-35	دخالت خانواده همسر، محدودیت پوشش، ممانعت از رفتن به مکان‌های تفریحی، محدودیت ارتباط فامیلی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۴	خانه اجاره‌ای گرفتم... قفل کردن در، قطع نفق، تحقیر خانواده همسر.	IN-F-MO-LS-41	ضعف حمایت خانوادگی، جنس زن در خانه، تحقیر خانواده همسر (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۵	همش برش توی گوشی است... احساس افسردگی، بی‌ارزشی و طلاق عاطفی دارم.	IN-F-KH-DIP-44	فضای مجازی، افسردگی، احساس بی‌ارزشی، اشتقاقی روابط، طلاق عاطفی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۶	وقتی وارد خانه می‌شوم، قیافه اخموی زخم را می‌بینم... هیچ مهارت ارتباطی مناسب وجود ندارد.	IN-M-KAR-LS-26	لخم کردن، بازخواست، احساس بی‌قرری، نشان دادن مهارت ارتباطی، ازدواج ستی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۷	هر کاری رو شروع می‌کنم موفق نمی‌شود... تنگ و فحش، فروش اجباری اموال و فشار اقتصادی تجربه شد.	IN-F-KH-EB-41	فقر، شکست اقتصادی، تنگ فحش، سواستفاده از اموال، فرستادن به خانه پدری، دریافت اجباری ائینه (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۸	شخصیت تلاقی‌جویانه دارم... تحقیر خانوادگی همسر و چرخه خشونت خانوادگی.	IN-F-KH-BH-49	تلاقی‌جویی، تحقیر خانواده همسر، ناسازگاری نقش، خشونت آموخته شده، چرخه خشونت (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۱۹	وقتی به خانه می‌آید اضطراب وجودم را می‌گیرد... پرخاشگری و استمرار خشونت علیه زنان.	IN-F-KH-EB-40	اضطراب، پرخاشگری، نفرت، تحقیر روانی، مردسالاری، سرسودگی، پنهان‌کاری، استمرار خشونت فرهنگی خشونت مرد (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۰	خانوادگی دست بزن دارم... مجبور به حاملگی، تمیض جنسی، بی‌توجهی و انتقاد از غذا.	IN-F-KH-BH-60	خشونت آموخته شده، تنگ یا جوب، تحمیل حاملگی، تمیض جنسی، آزار مادر به خاطر جنسیت جنین، بی‌توجهی، درد دل نکردن، انتقاد (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۱	تحمیل خانواده باعث شد با دخترعموم ازدواج کنم... محدود کردن ارتباطات و کنترل فیزی.	IN-M-KAR-LS-38	ازدواج تحمیلی، ترک خانه، محدودیت ارتباط، کنترل فیزی مرد (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۲	کارش توهین و تحقیر است... اجازه صحبت در جمع نمی‌دهد، تهدید به طلاق و ازدواج مجدد.	IN-F-KH-KAR-35	توهین، تحقیر، سرزنش کردن، تهدید به طلاق و ازدواج مجدد، عدم حمایت خانواده (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۳	زخم آب‌چکان است... توجه بیشتر به دیگران، مقایسه، تهدید به خودکشی.	IN-M-NAN-DIP-33	آب‌چکانی، مقایسه، تهدید خودکشی، اتهام بی‌احساسی و بی‌انگوشی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۴	با اسرار ازدواج کردم... کنترل حساب و ولخرچی، فشار به ثبت دارایی به اسم همسر.	IN-M-KAR-LS-27	ازدواج تحمیلی، کنترل‌گر مالی، ولخرچی، فشار برای ثبت دارایی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۵	بعد از ازدواج ۱ سال در خانه پدری شوهرم زندگی کردم... خشونت نمادین، اجبار به کار خانه، تهدید.	IN-F-KH-SIL-48	خشونت نمادین، تحمیل کار خانه، تهدید به گرفتن فرزندان، استوره جنسیتی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۶	مشکلات خانوادگی باعث شد سیگاری شوم... تهدید یا مهربانه احساس گناه و بی‌لیاقتی.	IN-M-AZ-DIP-37	سیگاری بودن، عدم احترام به باورهای مذهبی، تهدید یا مهربانه احساس گناه (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۷	سختی‌های خانه باعث وابستگی و سوامی و فرین... خشونت درونی شده، احساس فرودستی و تحکم مرد.	IN-F-KH-RA-35	سختی‌های خانه، وابستگی و سوامی و فرین، خشونت درونی، تهدید یا مهربانه احساس گناه، تحکم مرد (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۸	توجه نکردن به خواسته نامقول... اجباری، قطع رابطه جنسی عمدی، کنترل مالی.	IN-M-AZ-DIP-20	خواست نامقول، اجباری، قطع رابطه جنسی، سکوت از رهنده، ولخرچی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۲۹	قبل از من ازدواج کرده بودم... بصرم غمگین، درگیری روانه، دخالت خانواده.	IN-F-AR-LS-35	تعدد ازدواج، دخالت خانواده، غمگینی فرزندان، عدم حمایت خانواده (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)
۳۰	مشکلت چشم و دلش نیست... صیغه و خیانت، تنگ زدن و تحمل برای فرزندان.	IN-F-KH-EB-36	خیانت، تعدد ازدواج، تنگ زدن، تحمل خشونت (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵)

در مرحله کدگذاری محوری، مقوله‌ها و مفاهیم استخراج شده از کدگذاری باز تحلیل، مقایسه و بایکدیگر ترکیب گردیدند. در این فرایند، داده‌ها تقلیل و تلخیص یافته، درهم‌آمیخته و در قالب ساختاری منسجم سامان‌دهی شدند. بدین ترتیب آنچه در مرحله باز به‌صورت پراکنده و منفک شناسایی شده بود، در این مرحله براساس ارتباطات درونی، سازمان‌یافته و معنادار گردید. در این راستا، مفاهیم اولیه برگرفته از روایت‌های مشارکت‌کنندگان در سطوح مختلف معناپردازی شدند. به‌گونه‌ای که ابتدا مقوله‌های سطح اول (۱۸۹ مقوله جزئی و اولیه)، از دل داده‌های خام استخراج گردید. سپس این مقوله‌ها بر مبنای شباهت‌ها و پیوندهای مفهومی در قالب مقوله‌های سطح دوم دسته‌بندی شدند و در گام بعد، مقوله‌های هم‌خانواده و مرتبط در سطحی فراگیرتر ادغام شده و به شکل محورهای سطح سوم (خوشه‌ای)، سازمان‌دهی یافتند. برونداد این فرایند، عمده‌ترین اصل در سطح سوم بود به‌مثابه: ۱. محور شیوه‌های بروز خشونت خانگی: شامل خشونت بدنی، جسمی، بهدا شتی، روانی، عاطفی، کلامی، اقتصادی، اجتماعی، جنسی، فرهنگی و حقوقی. ۲. محور شرایط علی: شامل عوامل اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی و جسمی که بروز خشونت را تسهیل یا تشدید می‌کنند. ۳. محور شرایط مداخله‌گر: شامل تحکم و فرادستی مردان، افکار و قالب‌های کلیه‌های هم‌سران، تبعیض جنسی و ساختار قدرت در خانه. ۴. محور شرایط زمینه‌ای: شامل عدم حمایت خانواده زن، آشفتگی روابط عاطفی زوجین، نگرش مردسالارانه به روابط زن‌شویی، فقر اقتصادی، فرهنگ‌پذیری خشونت، کمبود آموزش‌های عمومی برای همسران و جامعه‌پذیری خشونت. ۵. محور پیامدهای خشونت خانگی: شامل افسردگی، اضطراب، پرخاشگری، کاهش اعتماد به نفس، احساس بی‌ارزشی، خجالت و بی‌لیاقتی، کاهش آستانه تحمل، تنفر زوجین، تپش قلب، ناتوانی در تربیت فرزندان، پرخاشگری یا افسردگی فرزندان، سردی روابط، ارتباطات منفی در خانواده، احساس طردشدگی، احساس گناه، احساس فرودستی، خیانت، ایجاد و سوامی، طلاق عاطفی و درونی‌سازی خشونت. و ۶. محور راهبردهای خشونت: شامل ایجاد چرخه خشونت در خانواده، خشونت آموخته‌شده و ناسازگاری نقش.

در نهایت، پدیده هسته‌ای که هسته اصلی شبکه مفاهیم و معانی تحقیق را تشکیل می‌دهد، تحت‌عنوان «پیوند تحمیل شده»، استنتاج شد. این پدیده، مرکز اتصال تمامی محورهای شیوه‌های خشونت، شرایط علی و زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، پیامدها و راهبردها است و چارچوب اصلی مدل نظری تحقیق را شکل می‌دهد.

هدف نهایی نظریه‌پردازی بنیادی، تولید نظریه است نه صرفاً توصیف پدیده. از این رو، کدگذاری انتخابی بر مبنای نتایج دو مرحله پیشین (باز و محوری)، به‌منزله اصلی‌ترین گام نظریه‌پردازی عمل می‌کند. اشتراوس و کوربین این مرحله را معادل با آنچه گلیسر «پدیدایی نظریه» می‌نامد، دانسته‌اند. یعنی فرایندی که در آن نظریه از دل داده‌ها و معانی انتزاعی برخاسته از موقعیت‌های انسانی و اجتماعی ظهور می‌کند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که محیط خانوادگی در جامعه مورد مطالعه با یک پدیده هسته‌ای تحت عنوان «پیوند تحمیل شده»، مواجه است. پدیده‌ای که تمامی شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها پیرامون آن سازمان یافته‌اند. بر این اساس، مدل نظری تحقیق به صورت تکوینی از دل داده‌ها استخراج شد و مؤلفه‌های آن به شرح زیر است:

← **شرایط علی:** مهمترین عواملی که زمینه ساز خشونت خانگی و ایجاد پدیده «پیوند تحمیل شده»، هستند عبارت‌اند از: پایگاه اقتصادی-اجتماعی، اعتیاد، سرمایه فرهنگی، اختلاف سنی، فضای مجازی، بیماری‌های عصبی، عزت نفس پایین، ضعف مهارت‌های ارتباطی، افسردگی، ناکامی، بدگمانی، رفتارهای تلافی‌جویانه، عدم کنترل خویشتن، پنهان کاری، مشروعیت‌بخشی به خشونت و سرسپردگی زنان.

← **شرایط زمینه‌ای:** مجموعه‌ای از بسترها که شدت و بروز خشونت خانگی را تسهیل می‌کنند، شامل: عدم حمایت خانواده زن و احساس بی‌پناهی، نگرش مردسالارانه به روابط زناشویی، فقر اقتصادی، آشفتگی روابط عاطفی زوجین، فرهنگ‌پذیری خشونت، جامعه‌پذیری خشونت از دوران کودکی و کمبود آموزش‌های عمومی برای همسران.

← **شرایط مداخله‌گر (تعدیل‌کننده):** عواملی که به شکل غیرمستقیم و از سطحی بالاتر بر نحوه بروز خشونت تأثیرگذارند، شامل: تحکم و فرادستی مردان، قالب‌های کلیشه‌ای همسران، تبعیض جنسی و ساختار قدرت در خانه.

← **راهبردها:** چهار راهبرد اصلی در فرایند بروز خشونت خانگی شناسایی شد: بروز خشونت‌های ده‌گانه خانگی (بدنی، جسمی، بهداشتی، عاطفی، روانی، کلامی، اقتصادی، اجتماعی، جنسی، فرهنگی و حقوقی)، تداوم چرخه خشونت خانگی در خانواده، خشونت آموخته‌شده و ناسازگاری نقش.

← **پیامدها:** بروز خشونت‌های خانگی پیامدهای روانی و اجتماعی متعددی را برای زنان، مردان و فرزندان ایجاد می‌کند؛ از جمله: افسردگی، اضطراب، پرخاشگری، کاهش اعتماد به نفس، احساس بی‌ارزشی و بی‌لیاقتی، کاهش آستانه تحمل، تنفر زوجین، تپش قلب، ناتوانی در تربیت فرزندان، پرخاشگری یا افسردگی فرزندان، سردی روابط زناشویی، ارتباطات منفی در خانواده، احساس طردشدگی، احساس گناه و فرسودگی، خیانت، وسواس و طلاق عاطفی.

بدین ترتیب، نظریه برآمده از این پژوهش بر این نکته تأکید دارد که خشونت خانگی نه یک پدیده منفرد، بلکه نتیجه برهم‌کنش پیچیده عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر است که در قالب راهبردها به ظهور رسیده و پیامدهای گسترده‌ای را در پی دارد. پدیده هسته‌ای «پیوند تحمیل شده»، مرکز انسجام این شبکه مفهومی است و چارچوب اصلی نظریه حاصل از تحقیق را تشکیل می‌دهد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش گراند تئوری به شناسایی و تبیین شیوه‌های ده‌گانه خشونت خانگی در میان متأهلین شهر تبریز پرداخت. یافته‌ها نشان دادند که خشونت در قالب‌های جسمی، بهداشتی، عاطفی، روانی، کلامی، اقتصادی، اجتماعی، جنسی، فرهنگی و حقوقی بروز می‌یابد و در کنار آن، مجموعه‌ای از عوامل علی همچون پایگاه اجتماعی-اقتصادی، اعتیاد، اختلاف سنی، ضعف مهارت‌های ارتباطی، عزت نفس پایین، افسردگی، بدگمانی، ناکامی و پنهانکاری، زمینه‌ساز تقویت این خشونت‌ها هستند. همچنین شرایطی مانند نگرش مردسالارانه، فقر اقتصادی، آشفتگی روابط عاطفی زوجین، فرهنگ‌پذیری خشونت، کمبود آموزش عمومی و نبود حمایت خانوادگی، بستر بروز و تداوم خشونت را فراهم می‌آورند. از سوی دیگر، مداخلاتی نظیر سلطه‌جویی مردان، قالب‌های کلیشه‌ای جنسیتی و ساختار قدرت در خانواده، به‌مثابه شرایط مداخله‌گر عمل کرده و شدت و شکل بروز خشونت را تعدیل می‌کنند. بدین ترتیب، راهبردهایی همچون تداوم چرخه خشونت، بازتولید خشونت آموخته شده و ناسازگاری نقش، موجب تثبیت این

و وضعیت می‌شوند. پیامدهای حاصل از این فرایند، نه تنها شامل اضطراب، افسردگی، پرخاشگری، کاهش اعتمادبه‌نفس، احساس بی‌ارزشی و طلاق عاطفی در سطح فردی است، بلکه به فروپاشی روابط خانوادگی، پرورش نسل‌های پرخاشگر و بازتولید خشونت در جامعه نیز می‌انجامد. در نتیجه، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که خشونت خانگی یک پدیده چندبعدی و نظام‌مند است که از برهم‌کنش پیچیده عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد. این پدیده در قالب «پیوند تحمیل شده»، بر زندگی زوجین سایه افکنده و روابط خانوادگی را به چرخه‌ای ناخواسته و اجباری بدل می‌سازد. تبیین این فرایند، ضرورت سیاست‌گذاری‌های پیشگیرانه، آموزش‌های عمومی، تقویت حمایت‌های اجتماعی و بازاندیشی در ساختارهای فرهنگی و جنسیتی را بیش‌ازپیش آشکار می‌سازد.

منابع

- اسمعیلی، ملیسا. (۱۴۰۳). *نه به خشونت (راهبردهای مقابله با چرخه خشونت فیزیکی و روانی)*. چاپ‌اول، تهران: انتشارات خط آخر.
- بشارتی، فریبا. (۱۴۰۳). *چرخه خشونت: راهبردهای درمان پذیرش و تعهد برای آسیب‌دیدگان خشونت زناشویی*. چاپ‌اول، ویراستار: جواد سیدجعفری مجرد، کرج: انتشارات روان‌آگاه.
- بگرضایی، پرویز. (۱۳۹۸). *مطالعه جامعه‌شناختی علل و زمینه‌های بروز خشونت خانگی علیه زنان با تأکید بر سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: زنان متاهل شهر ایلام)*. فصلنامه علمی پژوهشی-فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، دوره ۱۴، شماره ۴۹، ۱۷۶-۱۴۷.
- چابکی‌نژاد، زهرا. (۱۴۰۰). *خشونت خانگی*. چاپ‌اول، یزد: انتشارات اندیشمندان یزد.
- حیدری، حسین. (۱۴۰۰). *مطالعه جامعه‌شناختی خشونت زناشویی و تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر آن (مطالعه موردی: زوجین شهر تهران)*. فصلنامه علمی پژوهشی-توسعه اجتماعی، دوره ۱۶، شماره ۲؛ (پیاپی ۶۲)، ۷۰-۳۳.
- دیویس، ریچارد ال. (۱۳۹۵). *خشونت‌های خانگی*. ترجمه: محمد منصوری. چاپ‌اول، تهران: انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین.
- رشاد، محجوبه. (۱۴۰۱). *نگاهی به رویکرد جامعه‌شناختی پدیده خشونت علیه زنان*. چاپ‌اول، تهران: انتشارات زرنوشت.
- سلطانی، ساناز؛ شعاعی، لیلا. (۱۴۰۴). *فراسوی درد: روان‌درمانی مثبت‌نگر و بازیابی نشاط، پیوستگی و رضایت در زنان خشونت دیده*. چاپ‌اول، اهواز: آرمانی‌ها.
- شربتیان، محمدحسین؛ دانش، پروانه؛ طوافی، پویا. (۱۳۹۶). *تحلیل جامعه‌شناختی خشونت خانگی علیه زنان و رابطه آن با احساس امنیت در خانه (مطالعه موردی زنان ۵۴-۱۸ سال شهر میانه)*. فصلنامه علمی پژوهشی-پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، دوره ۶، شماره ۱؛ (پیاپی ۱۶)، ۷۲-۴۲.
- قادری، زهره. (۱۴۰۰). *شیوه‌های حمایت از زنان در برابر خشونت خانگی در نظام حقوقی ایران و اسناد بین‌المللی*. چاپ‌اول، تهران: انتشارات جنگل.
- قنبری‌پناه، افسانه؛ برناک، ائلایز. (۱۴۰۳). *روان‌شناسی خشونت خانگی*. چاپ‌اول، تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- کارآموز، فرشته. (۱۴۰۳). *خشونت خانگی علیه زنان*. چاپ‌اول، رشت: انتشارات وارسته.
- کاظمی، زهرا؛ قاسمی، قاسم. (۱۴۰۲). *عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت خانگی علیه زنان (مطالعه موردی شهر ستان کرج)*. فصلنامه علمی پژوهشی-پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، دوره ۱۱، شماره ۲۱، ۱۶۳-۱۳۱.
- گل‌گوش، ربابه. (۱۴۰۴). *علل بدرفتاری با همسر*. چاپ‌اول، گرگان: انتشارات نوروزی.
- مرادی، علی؛ فرجیان، مرتضی؛ عزیزخانی، اقباله. (۱۴۰۳). *تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر بروز خشونت خانگی در بین زوجین ساکن در کلان‌شهر تبریز*. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات جامعه‌شناختی شهری، دوره ۱۴، شماره ۵۲، ۱۴۱-۱۱۶.
- مقبلی، نینا؛ مرادی، کبری. (۱۴۰۲). *رفتاردرمانی دیالکتیکی و زنان قربانی خشونت خانگی*. چاپ‌اول، تهران: انتشارات مؤسسه آموزشی تألیفی ارشدان.
- مهدوی‌زرگر، سهند. (۱۴۰۲). *خانواده و خشونت علیه زنان*. اردبیل: انتشارات محقق اردبیلی.
- میرزایی، ابراهیم؛ محمدی، فایزه؛ فیض‌اللهی، علی. (۱۳۹۹). *مطالعه جامعه‌شناختی میزان خشونت علیه زنان در خانواده و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه)*. فصلنامه علمی پژوهشی-زن و جامعه، دوره ۱۱، شماره ۴۳، ۳۲۲-۲۷۹.
- Li, Carrie K. W. (2024). *A Qualitative Study On How Intimate Partner Violence Against Women Changes, Escalates, And Persists From Pre- To Postseparation*. Family Process, 63(3): 1446-1468.

- McGinn, Tony. Taylor, Brian. Mccolgan, Mary. (2019). *A Qualitative Study Of The Perspectives Of Domestic Violence Survivors On Behavior Change Programs With Perpetrators*. Journal Of Interpersonal Violence, 36(17-18): 1-27.